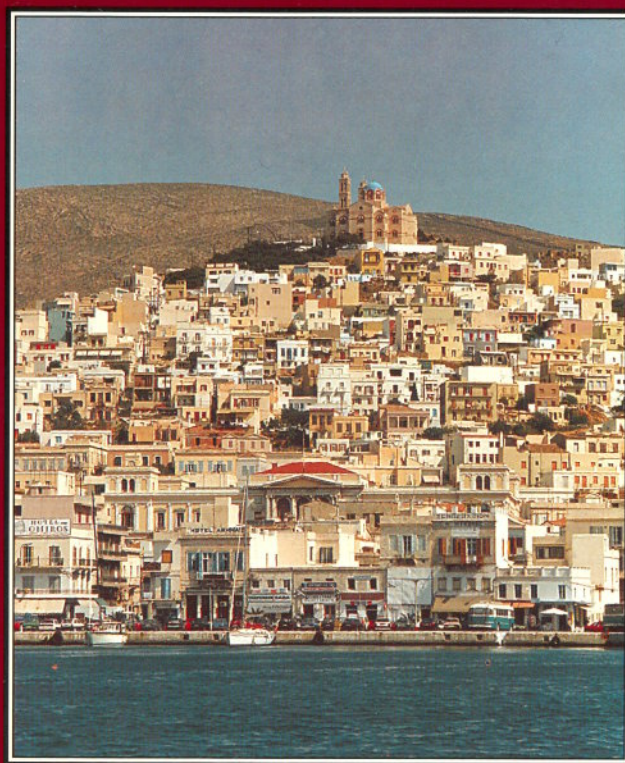

Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ
ΕΠΤΑ
ΗΜΕΡΕΣ

ΝΗΣΙΑ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

ΣΥΡΟΣ ♦ ΤΗΝΟΣ ♦ ΜΗΛΟΣ

Ευρύχωρος και βαθύς, ο όρμος της Μήλου δημιουργεί ένα ασφαλές φυσικό λιμάνι. Από τα μεγαλύτερα της Μεσογείου, πρωτοστάτησε ήδη από την αρχαιότητα στην ιστορία του νησιού. Εδώ εικονίζονται αρματωμένα πλοία και γαλέρες στο λιμάνι, όπως το αποδίδει χαλκογραφία του Σουαζέλ Γκουφιέ, περί το 1780.

Η πειρατεία στη Μήλο

Οι επιπτώσεις που είχε η πειρατεία στην κοινωνία του νησιού κατά τον 17ο αιώνα

Του **Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη**

ΑΠΟ ΤΑ τέλη του 16ου και καθ' όλη τη διάρκεια του 17ου αιώνα, η Μήλος υπήρξε το κέντρο της πειρατείας στο Αιγαίο. Πέρασμα για τη Σμύρνη και την Κωνσταντινούπολη, το μεγάλο φυσικό λιμάνι της προσήλκυε τους πειρατές, τόσο εκείνους που δρούσαν μεμονωμένα, όσο και τους οργανωμένους στην υπηρεσία τρίτων ή ναυτικών δυνάμεων της εποχής. Κατά την περίοδο αυτή, στις ελληνικές θάλασσες κυριάρχησαν Χριστιανοί πειρατές και κουρσάροι κάθε εθνικότητας, Αγγλοι, Γάλλοι, Φλωρεντίνοι, Σικελοί, Μαλτέζοι, Σκλαβούνοι και ιππότες των δύο καθο-

λικών Ταγμάτων, του Αγίου Στεφάνου και του Αγίου Ιωάννου της Μάλτας. Η αδυναμία του κυρίαρχου τουρκικού κράτους να διοικήσει τα πολυάριθμα νησιά και οι δύο μεγάλοι και μακροχρόνιοι πόλεμοι που διεξήγαγε κατά τον 17ο αιώνα με τη Βενετία (1645-1669, 1684-1699), ήταν οι κύριες αιτίες επικράτησης της αναρχίας και πειρατείας στο Αρχιπέλαγος, με ποικίλες επιπτώσεις στις μικρές κοινωνίες των νησιών και της Μήλου ειδικά.

Δεν θα αναφερθούμε σε πειρατικά περιστατικά, αναρίθμητα άλλωστε, αλλά στις επιδράσεις που είχε η πειρατεία στην κοινωνία της Μήλου, η οποία αριθμούσε ως τα μισά του 17ου αι. περί τους 2.500 κατοίκους, από τότε δε ως

τα τέλη του αιώνα περί τις 6.000-7.000 ψυχές, στη συντριπτική πλειοψηφία τους ορθοδόξους Έλληνες, λίγους καθολικούς και ελάχιστους Εβραίους.

Οι Μηλιοί, όπως και άλλοι νησιώτες (σε μικρότερο βαθμό), υποχρεώθηκαν να ζουν με τη διαρκή παρουσία των πειρατών και των κουρσάρων, ανθρωπών σκληροτράχηλων και αδίστακτων, που κουβαλούσαν μαζί τους τη θηριωδία, το διαγούμισμα, τους φόνους, την κραιπάλη, τη διαφθορά και, οι καθολικοί από αυτούς, την αντιπάθεια προς τους ορθοδόξους, αλλά και τα κάθε λογής πλούσια εμπορεύματα –λάφυρα της πειρατείας. Περιστασιακές επιχειρήσεις του τουρκικού στόλου για την εξάλειψη της πειρατείας ήταν φυσικό

Κάποτε καταφύγιο και ορμητήριο πειρατών, οι βράχοι του Κλέφτικου, με τους κάβους, τα λιμανάκια και τις θαλασσινές σπηλιές που σχηματίζουν. Σήμερα, αυτές οι παράξενες γκριζόλευκες μορφές, όπως προβάλλουν μέσα σ' ένα γαλήνιο τοπίο, δημιουργούν ένα ακόμη θέλητρο για τον επισκέπτη (φωτ.: Γρηγ. Μπελιβανάκης).

να μην έχουν αποτέλεσμα. Στην κατάσταση αυτή πραγμάτων, που έδειχνε να μην έχει τέλος, οι Μηλιοί δεν έμειναν απλοί θεατές.

Αντίθετα, πολύ σύντομα αναμίχθηκαν σε αυτήν συστηματικά και εκμεταλλεύθηκαν με επιτυχία όλες τις ευκαιρίες. Κυρίαρχοι του παιχνιδιού αναδείχτηκαν λίγοι, μέλη κυρίως των αρχοντικών οικογενειών του νησιού (Ταταράκηδες, Αρμένηδες, Μοδινοί, Κοτάκηδες κ.ά.), αλλά και νέα πρόσωπα που εμφανίστηκαν στο προσκήνιο, όλοι άνθρωποι έξυπνοι, θαρραλέοι, με ικανότητες και δυναμισμό. Εμποροί ή μεταπράτες, διακινούσαν μεγάλες ποσότητες εμπορευμάτων, τόσο της τοπι-

κής παραγωγής, όσο και κυρίως των προϊόντων της πειρατείας, τεράστια δε για την εποχή χρηματικά ποσά εισέρεαν στο νησί και τα ταμεία τους, που αξιοποιούσαν καταλλήλως επιτόπια και αλλού (σε δανεισμούς ιδιωτών και κοινοτήτων άλλων νησιών, συμμετοχές σε εμπορικά σκάφη, ακόμη και σε καταθέσεις στο δημόσιο Ταμείο της Βενετίας).

Η οικονομική αυτή ισχύς μπορεί να ήταν συγκεντρωμένη στα χέρια λίγων, είχε όμως και επίπτωση στο σύνολο, αφού υπήρχε ανάγκη εργατών και επαγγελματιών κάθε ειδικότητας (ναυτικών, συνοδών εμπορευμάτων, ναυπηγών και συντηρητών πλοίων, προμη-

θευτών, γεωργών, κτηνοτρόφων, οικοδόμων κ.λπ.). Το κοινό, αυτοδιοικουμένο με σύστημα και καθιερωμένους εθιμικά κανόνες, είχε τη μέριμνα και την ευθύνη, διά των επιτρόπων και των προκριτοδημογερόντων, για τα ζητήματα και προβλήματα του συνόλου και τη γενική κοινωνική προαγωγή. Αναφέρεται ότι από τα τέλη του 16ου αι. λειτουργούσαν στη Μήλο μικρά σχολεία, στα οποία διδάσκονταν και η ιταλική γλώσσα, απαραίτητη για τη διεξαγωγή του εμπορίου, από τα μέσα δε του 17ου αι. δίδασκαν στο νησί δάσκαλοι πανεπιστημιακής μόρφωσης. Οι κατοικίες της Μήλου χαρακτηρίζονται ως οι καλύτερες οικοδομές στα κυκλαδονή-

Η Μήλος, το νοτιότερο και μεγαλύτερο νησί των Δυτικών Κυκλάδων, προσήλκυσε από νωρίς τους περιηγητές. Στο χάρτη που σχεδίασε το 1619 ο Χ. ντε Μποβό, όταν ταξίδευσε στην Ανατολή, το λιμάνι φαίνεται μεγεθυμένο και με διαφορετικό προσανατολισμό. Ωστόσο, αποδίδει πιστά τα βουνά που είναι πολλά και χαμηλά.

σια, οι δε Μηλιοί οικοδόμοι ως ειδικοί στην κατασκευή τρουλλών εκκλησιών, περιζήτητοι σε όλα τα νησιά. Η τοπική Ορθόδοξη Εκκλησία, οργανωμένη στην Αρχιεπισκοπή Μήλου - Κιμώλου, διατηρούσε ζωντανό το φρόνημα των πιστών της, παρά τον ασκούμενο προσηλυτισμό από διερχομένους καθολικούς ιεραποστόλους και τους εγκατεστημένους στο νησί καπουτσίους.

Το λαμπρό και υπερήφανο φρόνημα των ορθοδόξων Ελλήνων και τις δραστηριότητές τους, περιγράφει γλαφυρά, σε επιστολή του της 3-7-1669, ο καθολικός επίσκοπος Μήλου Καμίλλης:

«Στις πανηγυρικές ημέρες του έτους ανυψώνουν λάβαρα και σημαίες, άλλοι της Μάλτας, άλλοι της Βενετίας και άλλοι της Ισπανίας.

Συνεισφέρουν ετησίως 20.000 ρεάλια και 50 άνδρες για ενίσχυση του βενετσιάνικου στόλου εναντίον των Τούρκων.

Αγοράζουν καθημερινά, όχι μόνο τις σάικες, τα βατσέλια, τα υπάρχοντα και εμπορεύματα των Τούρκων που μεταφέρονται από τους κουρσάρους στη Μήλο, αλλά και αυτούς τους ίδιους τους Τούρκους, τους οποίους μεταπωλούν ως σκλάβους στις χριστιανικές γαλέρες.

Στη Μήλο, που είναι το καταφύγιο όλων των κουρσάρων, τους δέχονται

στα σπίτια τους, φυλάσσουν τα πράγματά τους, τους προμηθεύουν τροφές και δίνουν σε γάμο ή χωρίς γάμο τα κορίτσια τους.

Κατασκευάζουν πλοία και μικρές γαλέρες, που τις αρματώνουν για την καταπολέμηση των Τούρκων.

Ανεγείρουν συνεχώς νέες εκκλησίες και προσφέρουν τα άχραντα μυστήρια σε Τούρκους που προηγούμενως βαπτίζουν σε χριστιανούς».

Τα ήθη

Τα ανωτέρω, που επιβεβαιώνονται από πλήθος άλλων μαρτυριών της ιστορικής έρευνας, φανερώνουν δυναμισμό της κοινωνίας του νησιού, αλλά και σε κάποιον βαθμό χαλάρωση των ηθών από την επίδραση της πειρατείας («δίνουν... χωρίς γάμο τα κορίτσια τους»). Ο ίδιος επίσκοπος, σε επιστολή της 25-6-1688, αναφερόμενος στο θέμα των γάμων μεταξύ ορθοδόξων Ελληνίδων και καθολικών πειρατών, τους απέδιδε «στην κακοήθεια μερικών αχρείων χριστιανών, Γάλλων και Ιταλών, οι οποίοι, ερχόμενοι σ' αυτά τα μέρη με κουρσάρικα πλοία, είτε με τη βία είτε με τη συναίνεση Ελληνίδων γυναικών, τις νυμφεύονται κατά το ορθόδοξο δόγμα, μερικές μάλιστα φορές αναγκάζουν και τους λατίνους ιερείς να τους νυμφεύουν κατά το καθολικό, εμ-

φανίζοντας πλαστές βεβαιώσεις ότι είναι άγαμοι ή τελούν σε χηρεία και, μετά τον γάμο, αφού ικανοποιήσουν για κάποιο διάστημα τις σεξουαλικές επιθυμίες τους, εγκαταλείπουν τις γυναίκες αυτές, άλλες σε κατάσταση εγκυμοσύνης και άλλες με δύο ή τρία παιδιά βαπτισμένα κατά το καθολικό δόγμα. Μετά όμως οι μητέρες τα ξαναβαπτίζουν κατά το ορθόδοξο ή τους δίνουν το άγιο μύρο ή χρίσμα και την αγία κοινωνία για να γίνουν πραγματικοί χριστιανοί, γιατί είναι παιδιά σκυλόφραγκων, όπως τους αποκαλούν...».

Παρόλο τούτο δεν ήταν και λίγοι οι πειρατές και κουρσάροι που παρέμεναν μόνιμα στο νησί με τις οικογένειες που δημιουργούσαν με επιτόπια αξιοποίηση των κεφαλαίων που απεκόμιζαν από το επικίνδυνο έργο τους.

Πολυποίκιλες λοιπόν οι επιδράσεις της πειρατείας στη Μήλο, με πλεονεκτήματα αλλά και απώλειες. Το γενικό, πάντως, συμπέρασμα είναι ότι οι Μηλιοί (και οι λοιποί Κυκλαδίτες) δεν είχαν υποταχθεί στο μοιραίο και τη δυστυχία, όπως δεχόμεσταν μέχρι σήμερα, ούτε αποτελούσαν μαν απολιτική, θρησκευτική κοινότητα ισοδούλων που φυτοζωούσε μέσα στα δεινά της τουρκοκρατίας και της πειρατείας, αλλά μια διαφοροποιημένη πολιτική κοινωνία με θεσμική συγκρότηση, δραστηριότητες και ιδεολογία που προκαλούν τον θαυμασμό. Βάση της ιδεολογίας τους ήταν η Ορθοδοξία, ως θρησκεία και τρόπος ζωής και ως στοιχείο διάκρισης και διαφοροποίησης των Ελλήνων από τους λοιπούς χριστιανούς που διαβιούσαν μόνιμα ή περιστασιακά στον τόπο. Μια μορφή εθνικής συνείδησης.

Βιβλιογραφία:

1. Βατικανό/SCPF - SOCG. 423, 77. 277r-279r και SCR. RIF. NEI. CONGR., ARCIPEL., vol. 4, 77.28rv.
2. Κρατικό Αρχείο Βενετίας (ASV), Bailo, b. 114, 116.
3. Νίκου Ανδρ. Κεφαλληνιάδη, «Χρονικό πειρατικών επιδρομών κατά της Μήλου», περιοδ. «Μηλιακά», Αθήνα 1983, τόμ. Α'.
4. Αλεξάνδρας Κραντονέλλη, «Ιστορία της πειρατείας στους μέσους χρόνους της τουρκοκρατίας, 1538-1669», Αθήνα 1991, όπου καταγραφή επιδρομών και η βιβλιογραφία.
5. Σίμου Μιλτ. Συμεωνίδη, α) «Ιστορικά Εγγραφα Μήλου (1628-1683)», από τα Αρχεία του Βατικανού, περιοδ. «Μηλιακά», Αθήνα 1985, τόμ. Β' και β) «Το Αρχιπέλαγος κατά τον πόλεμο Τουρκίας - Βενετίας (1645-1669)», περιοδ. «Μηλιακά», Αθήνα 1989, τόμ. Γ'.